

5. Музыка А. А., Савченко А. В., Процюк О. В., Сіленко В. В., Горох О. П. Кримінальна відповідальність за контрабанду: національний та міжнародний досвід. Київ : ПАЛІВОДА А.В, 2011. 276 с.

Моргун Надія Сергіївна,

професор кафедри економічної безпеки та приватного права Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент;

Марчевський Сергій Валерійович,

доцент кафедри економічної безпеки та приватного права Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

ФІНАНСОВА ПІРАМІДА ЯК РІЗНОВИД ШАХРАЙСТВА

На сьогодні науковий та технологічний прогрес, розвиток інформаційних технологій, особливо у сфері фінансових послуг, сприяє появі різноманітних видів шахрайств. Докорінні зміни українського суспільства в умовах збройної агресії зумовили й низку деформацій у сфері економіки, зокрема різке зростання тіньового сектору та організованої злочинності у стратегічно важливих, високоприбуткових галузях, передусім, фінансової сфери. Одним із видів такої злочинності є фінансове шахрайство.

Відносно легкий доступ до коштів громадян породив форми шахрайства, що вчинені способом так званих «фінансових пірамід», які наразі є надзвичайно поширеним.

Фінансова піраміда як спосіб вчинення шахрайства – це організація, членство в якій набувається за умови внесення певних платежів, внесків чи іншої оплати і дає змогу отримувати прибуток членам організації залежно від кількості залучених ними учасників. Члени цієї організації входять до певних груп, які очолюють керівники за ієрархією, що отримують прибутки від своєї групи. Найвищий керівник отримує прибутки від внесків усіх учасників [1, с. 83]. Таким чином, шахраї мають у своєму розпорядженні значний час, поки потерпілі не зрозуміють, що обдурені.

Учені пропонують різні підходи до визначення фінансової піраміди, що в сукупності утворюють три основні концепції: економічну, соціальну та юридичну. Представники економічної науки фінансову піраміду розуміють як ситуацію, що виникає у

зв'язку із залученням коштів від інвесторів у певний інвестиційний проект, коли поточна прибутковість цього проекту є нижчою за ставку залучення інвестицій, і тому частина виплат за внесками інвесторів здійснюється не з прибутку проекту, а із залучених коштів нових інвесторів. Закономірним підсумком цієї діяльності є банкрутство проекту та збитки останніх інвесторів [2, с. 208–209].

Зазвичай фінансові піраміди реєструють як суб'єкти господарювання (фінансові установи), що залучають кошти особи для фінансування певного проекту. Якщо реальна прибутковість проекту є нижчою за обіцяні інвесторам доходи або взагалі відсутня, тоді частину коштів нових інвесторів спрямовують на виплату дивідендів попереднім. Закономірним результатом цієї ситуації є неминуча фінансова неспроможність проекту і збитки останніх інвесторів. Практика показує, що після краху піраміди вдається повернути не більше як 10–15 % залучених коштів. Адже зібрані кошти організатори «піраміди» не спрямовують на придбання ліквідних активів, а відразу використовують для виплат першим учасникам, реклами й особистого збагачення. Чим довше функціонує піраміда, тим меншим є відсоток можливого повернення коштів у разі її ліквідації [3, с. 65].

Економічний підхід важливий тим, що природа фінансової піраміди та шахрайства має спільну основу, позаяк в основі «легальної» піраміди є кошти, що залучені від вкладників, для використання у високодохідному бізнесі (банк, інвестиційний фонд, кредитна спілка та ін.).

З точки зору соціального підходу, фінансова піраміда є негативним явищем, що паразитує на природженій властивості людської психіки ризикувати в надії на швидке збагачення та на фінансовій неграмотності населення країн з перехідною економікою.

За своєю юридичною природою фінансова піраміда є шахрайством, направленим на заволодіння її організаторами вкладками учасників, за допомогою обману і зловживання довірою за допомогою агресивної неправдивої реклами та обіцянок надзвичайних прибутків.

На основі вивчення окремих кримінальних проваджень щодо шахрайств можна виокремити низку ознак, за якими потрібно відмежувати такий небезпечний вид кримінальної протиправності проти власності від реального інвестиційного проекту на етапі залучення коштів інвесторів, зокрема:

1) головним завданням організаторів фінансової піраміди є залучення нових інвесторів, участь яких забезпечує нові прибутки проекту, тобто сума залучених від інвесторів коштів перевищує розмір прибуткової вартості, що забезпечує певний інвестиційний проект; 2) наявність активної реклами у засобах медіа, що обіцяє виплату дивідендів за відсотковою ставкою, розмір яких значно перевищує середні показники (оскільки фінансова піраміда реальної фінансово-господарської діяльності не здійснює, то головну увагу організаторів спрямовано на використання сучасних передових інформаційно-технічних технологій); 3) використання обладнаних у технічному значенні офісів у престижних районах міста, проведення пафосних презентацій, налагодження системи роботи з клієнтами; 4) непрозора сфера діяльності, тобто учасники фінансової піраміди не можуть перевірити характер інвестиційного проекту та спрямування залучених коштів, метою діяльності фінансової піраміди є проекти в інших країнах чи сферах діяльності, що не підлягають контролю з боку держави, інвесторам називають імена організаторів або ж фігурують невідомі прізвища, зокрема іноземних громадян (як правило, організатори фінансових пірамід посилаються на конфіденційність діяльності їх проекту або вживають терміни, значення яких не зрозумілі пересічним громадянам, і в будь-якому разі відказують надати для перевірки фінансові документи компанії); 5) використання кількох компаній, які приховують фінансову піраміду, кількаразова їх реорганізація, зміна організаційно-правових форм, юридичної адреси, офшорна реєстрація компаній; 6) створення переконливої легенди капіталовкладень, ілюзії глибокого аналізу та наукового обґрунтування інвестиційної політики, використання документів прикриття, зокрема щодо підтримки проекту органами державної влади, потужними фінансовими установами, зокрема відомими міжнародними організаціями; 7) виплата дивідендів та повернення залучених коштів на начальному етапі діяльності фінансової піраміди (стадія «розкрутки») з метою формування в інвесторів упевненості в надійності проекту (інвестор, який вклав невелику суму на незначний термін та отримав її назад з відсотками, переконується у платоспроможності компанії, надалі він регулярно збільшує суми і термін вкладів, поширюючи інформацію серед потенційних інвесторів) [4, с. 170–171].

Майже щоденно з'являються нові фінансові піраміди, й щоб не стати жертвами шахраїв, слід знати її ознаки, які

допоможуть розпізнати злочинну структуру, зокрема: обіцянки нездійснено високих прибутків за короткий термін; відсутність реального продукту чи послуги; агресивна маркетингова стратегія з метою залучення нових інвесторів; непрозора структура; заробіток на залученні нових учасників; неможливість вивести кошти, навіть частину; відсутність ліцензії на ведення фінансової діяльності.

Отже, «фінансова піраміда» – це шахрайська схема швидкого збагачення із використанням сучасних технологій, маркетингових та психологічних прийомів із метою залучення якнайбільше людей.

Список використаних джерел

1. Волобуєв А. Ф. Криміналістична характеристика злочинів у сфері кредитних відносин. *Підприємництво, господарство і право*. 2011. № 7. С. 82–85.

2. Князєв С. М. Фінансова піраміда як спосіб шахрайства на ринку фінансових послуг. *Право та управління*. 2011. № 1. С. 204–211.

3. Чернявський С. С. Актуальні проблеми обґрунтованого порушення кримінальної справи про шахрайство з фінансовими ресурсами. *Науковий вісник Київського національного університету внутрішніх справ*. 2008. № 4. С. 64–77.

4. Руснак Л. Р. Шахрайство як загроза економічній безпеці підприємництва в Україні. *Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту*. Економічні науки. 2014. Вип. I (53). С. 166–173.

Мостепанюк Людмила Олександрівна,
професор кафедри кримінального права
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

ДО ПИТАННЯ ПРО ДОЦІЛЬНІСТЬ КРИМІНАЛІЗАЦІЇ ДІЙ, ПОВ'ЯЗАНИХ З ПЕРЕШКОДЖАННЯМ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНУ ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ

На момент прийняття чинного Кримінального кодексу України (далі – КК) діяння, передбачене ст. 351-1 КК, було відсутнє [1]. Лише Законом України «Про Рахункову палату» від 02.07.2015 р. положення чинного КК зазнали змін і до його структури була внесена норма, що передбачає відповідальність за перешкодження діяльності органу державного фінансового